

A NÉMET KÜLPOLITIKA CÉLJAI

GYÖZTES hatalmának csillogó vértetében éppúgy, mint legyőzötve és porig alázva, a Németbirodalom földrajzi helyzeténél és népe tulajdonságainál, erényeinél és hibáinál fogva is, legerősebben nyomja rá bélyegét az európai kontinens politikai, gazdasági és kulturális képére. Egységes nemzetként és abban a földrajzi-politikai formációban, amelyben — eltekintve a békeszerződések okozta, mélyen a húsába vágó változtatásoktól — ma is fennáll, tulajdonképpen csak hatvan év óta létezik. Stein és Hardenbergtől Bismarckig megy végbe a nemzeti gondolatnak az a fejlődése, amelynek megkoronázása a német császárság proklamálása a Versailles! palota tükörtermében 1871. január 18-án. Ettől az időponttól fogva — mint Kjellén mondja — „Németország, inkább mint minden más ország, természetes reprezentánsa Európáinak.“

Történelmi szerepét és politikáját szigorúan determinálja földrajzi helyzete. Természetes határa tulajdonképpen csak északon és északnyugaton van; az Északi és a Balti-tenger. Egyébként minden oldalról bizonytalan vonalú, könnyen megtámadható, tisztán politikai határok veszik körül — Hollandia, Belgium, Franciaország, Svájc, Ausztria és a Csehszlovák köztársaság (azelőtt az Osztrák-Magyar Monarchia), Lengyelország és Litvánia (azelőtt Oroszország) és Dánia felé. Határainak gyengesége volt az egyik fő oka annak, hogy a németiség évszázadokon át nem tudta megtalálni azt az állami egységet, amely pl. a frankok és gallok államalakítását már évszázadokkal a nemzetiségi eszme születése előtt jellemezte. Bismarck egész politikai zsenialitására volt szükség, hogy a birodalom megalapításakor és azt követően megakadályozza a „bekerítést“, ami Bülow szerint a verduni szerződés — 843 augusztus n-e — óta a németiséget állandóan fenyegette és szinte kikerülhetetlenül sorsává vált. Az, amit Gorcsakoff szarkasztikusán Bismarck „cauchemar des coalitions“-jának nevez, nem volt lázalom lidércnyomása, hanem egy élő és mind egyre fenyegetőbbé váló veszély megértése. Sir Arthur Nicolson, aki pétervári nagykövet korában az orosz-angol kibékülésnek egyik legcéltudatosabb munkása volt, ugyan azt állítja egy politikai memorandumában, hogy a háborút közvetlenül megelőző időben ilyen bekerítésről szó sem volt, mert a londoni, párizsi és pétervári kabinetek által követett szövetségi politika célja ellenkezőleg „a béke állandó biztosítására irányult.“

Az 1871-ben „vérrel és vassal“ egygyé forrasztott német császárságot bizonytalan jóbarátok és évszázados ellenségek vették körül:

az egyetlen kivétel az Osztrák-Magyar Monarchia volt, amely az 1866-os háború után fokozatosan, eleinte ellenérzésekkel küzdve, a birodalom egyetlen hű és megbízható barátjává lett. Oroszországhoz hagyományos, de orosz részről mindig ingadozónak bizonyult barátság fűzte a Hohenzollemek Poroszországát és így a Németbirodalmat is, amelyben övék volt a hegemonia. Már Nagy Frigyes azt ajánlotta utódainak, hogy „ezekkel a barbárokkal a barátságot ápolják“. Az agg I. Vilmos pedig még halálos ágyán is — már alig suttozva — figyelmeztette unokáját és utódját: „Oroszországgal légy jó viszonyban, ebből sok hasznunk volt“. II. Vilmos agresszíven expanziós politikájának már nem sikerült azt a viszonyt fenntartani, amelyre az öreg császárnak és Bismarcknak olyan nagy gondja volt. A viszontbiztosítási szerződés elejtése, II. Vilmosnak mind kimondottabbá váló törökbarát, Kis-Ázsia és Bagdad felé haladó politikája és távolkeleti aspirációi, matematikai pontossággal idegenítették el Oroszországot: hiába igyekezett II. Vilmos rokonsági alapon a cárt befolyásolni, vehemens modorával és nem szívesen hallgatott tanácsaival nyilván az ellenkező eredményt érte el. A francia-orosz szövetség, a francia propaganda s a terjeszkedő pánszlávizmus következtében növekvő osztrák-magyar-orosz ellentét mindmegannyi hatalmas indok volt a hármas antant kiépítéséhez s ellenállhatatlan logikával a háborúhoz vezetett. A háború eltávolította egymástól ezt a két, tényleg sokban egymásra utalt birodalmat és ma már a mélyrehatóan, szinte kiengesztelhetetlenül ellenségesnek látszó, Lengyelország erősödő, széles fala választja el az oroszok földjét a németekétől.

A szociális és gazdasági keretek alapvető különbsége dacára, a háború után úgy látszott, mintha szinte ösztönszerűleg egymásra talált volna a kolonizáló kapitalista német és a primitíven bolsevista, barbár orosz. A Szövetséges Hatalmaknak Németországgal szemben a békeszerződéseket követő években tanúsított bánásmódja a birodalom külpolitikáját — a gazdasági és szociális helyzet nyomása alatt — teljesen zavarossá tette. A német államférfiak, a békediktátum aláírásának heroikus cselekedete után, mellyel Európát megmentették a bolsevizmustól, egyik végtelből a másikba estek: kétségbeesetten keresték az ajtót, mely a szabadba vezetne, vagy az ablakot, melyen át levegőhöz juthatnának. Az első évek e bizonytalansága csak egyetlen politikai gondolatot termelt s ez nem volt sem új, sem nagyon jó, legalább is a mód, ahogyan ezt az ideát alkalmazták, nem volt szerencsés. Kétséges is, vajjon egyrészt társadalmi, másrészt azonban külpolitikai visszahatásaiban is nem ártott-e többet, mint amennyit használt. Ez a gondolat visszatérés volt a porosz-német politika hagyományaihoz és a hírhedt rapallói szerződésben jutott kifejezésre: a Németbirodalom Oroszországban keresett hátvédet. A szovjetbarátság 1922 tavasza óta megmásíthatatlannak látszó alapvető tényezője a Németbirodalom külpolitikájának. Valahányszor a nyugati orientáció nem hozta meg mindazt, amit a kezdeményezők attól vártak, a német politika vezetői kissé balra fordulnak és Moszkvában keresnek támogatást vagy kompenzációt. Bármennyire is csak potenciális segítséget jelent a Szovjet és nem aktívvá tehető szövetségest, a lengyel-német viszony minden

megromlása, vagy minden változása esetén, Moszkva barátsága ad relatív megnyugvást. Nem mintha a német külpolitikának felelős vezetői közös „hadjáratra“ gondolnának. Saját lefegyverzettségükön és gyengeségükön kívül túlságosan jól ismerik a Szovjet belső nehézségeit és offenzív háborúra való alkalmatlan voltát. De az egyik oldalról egy 150 milliós, a másik oldalról egy 60 milliós birodalom közé beékkelt Lengyelországra, úgy vélik, ez a hatalmas, ha még oly rozsdás harapófogó mégsem tévesztheti el hatását. Amikor a locarnói szerződés tárgyalásai folytak, mindaddig, amíg ezt a békeinstrumentumot alá nem írták, a német kormány legkimagaslóbb gondja Oroszország megnyugtatása volt, hiszen Csicserin világosan látta, hogy az angol-francia-német kölcsönös biztonsági paktum a szovjetbefolyás csökkenését jelenti. Amikor pedig részben Lengyelország, részben Brazília követelésén (mindketten állandó helyet kívántak maguknak a Népszövetségi Tanácsban) 1926 márciusában meghiúsult a birodalom felvétele a Népszövetségbe, Stresemann legközelebbi lépése a rapallói szerződés újabb megerősítése volt az 1926 április havában kötött berlini szerződés által. Amióta pedig Németország bent van a Népszövetségben, nem mulaszt el egyetlen alkalmat sem, hogy a Szovjet pozícióját erősítse és „szekundánsként“ lehetőleg bevonja a genfi intézmény különböző tevékenységeibe.

A megbízható szomszéd, Ausztria-Magyarország helyét Németország szomszédai között a háború után Franciaország szövetségese, Csehország és a lehetőleg életképtelenre formált kicsiny Ausztria foglalja el. Ennek a két államnak a határai között élnek a legnagyobb német irredenta tömegek: 3,300.000 német a Szudetákban és 6.5 millió Ausztriában. Érdekes körülmény, hogy a nagy német kisebbség dacára a németek személyes és politikai ellenszenve a csehek irányában nem olyan erős, mint Lengyelország irányában. Ennek okát a fájdalmasan a németek húsába vágó danzigi korridoron és Szilézia felosztásának módján kívül valószínűleg abban a körülményben kereshetjük, hogy a németiség, mely széles félkörben veszi körül a csehlakta területeket s melynek gazdaságilag rendkívül erős helyzete van Csehországban, meg van róla győződve, hogy ez a hibrid állam a francia szövetség dacára is előbb vagy utóbb kénytelen lesz az erősebb geopolitikai tényezőknek engedni és így szinte önműködően német befolyás alá fog kerülni. Az osztrák irredenta pedig azonos az „Anschluss“ kérdéssel, ami pedig ma nem tartozik a német politika elsődleges céljai közé. Gazdaságilag és pénzügyileg megterhelést jelentene, tehát a politikai cél inkább csak presztízs szempontból bírna jelentőséggel a birodalom számára. Egyelőre mindkét részről megelégszenek a Birodalom és Ausztria jogrendszerének egymáshoz való idomításával s ezt akarják fokozatosan kiterjeszteni az államélet más ágaira is.

Németország szomszédai között a legrégebbi hagyományos ellenség kétségtelenül Franciaország. A Bourbonok és a Bonaparteok váltakozó szerencsével, de vaskövetkezetességgel küzdöttek a Habsburgok és a Hohenzollemek Németországa, az európai „Reich der Mitte“ ellen. Elzász és Lotharingia a XIV. század óta Eris almája volt a két birodalom között. Elzász németajkú franciáinak hovatarozása vezetett

el a világháborúhoz. Ez a két birodalom határán lakó, erős önállósági hajlammal bíró sváb törzs, melyről a Németbirodalom ma erkölcsileg és jogilag éppúgy, mint politikailag teljesül lemondott, régi-új hazájának szinte nem kevesebb gondot okoz, mint valaha a „Reichsland“ a berlini kormánynak. A Franciaország és Németország között hiányzó természetes határt ma a locarnói szerződés pótolja, amelynek lélektani hatásait az utolsó év eseményei azonban erősen csökkentették.

Angliától természetes határ, az Északi-tenger választja el a Németbirodalmat s az angol-szászokkal bizonyos faji közösség, nyelvrokonság is összekapcsolja az Elbe, a Weser, meg a Rajna területének lakosait. I. Vilmos és Viktória idejében, sőt II. Vilmos uralkodásának első éveiben is az angol-német barátság, bár szövetséggé nem tudott érlelődni, az európai politikának s a negyven egynéhány évig tartó európai békének legerősebb pillére volt. A Németbirodalom terjeszkedő gyarmatpolitikája, a német ipar és kereskedelem növekvő térhódítása és — ennek, végső konzekvenciáiban nem átgondolt folyományaként — a flottapolitika, lassan, de ellenállhatatlanul árkot ásott Németország és Anglia közé: elvezetett a Delcassé-Lansdowne-féle „entente-cordiale.-hoz, a Grey-Cambon-féle szövetség jellegű levélváltáshoz, az angol és francia vezérkarok megbeszéléseihez és végül az 1914 augusztus 5-1 végzetes hadüzenethez, amely a háború sorsát eldöntötte. Hogy egyrészt a szigetország, másrészt a kontinens legnagyobb katonai hatalma, a világnak 1914-ben két legelső tengeri hatalma között jobb viszony, vagy valami védelmi szövetség nem tudott létrejönni, annak a felsorolt okokon kívül az egyik oldalon érvényesülő pszichológiai indokát nyilván helyesen állapítja meg Bülow herceg memoárjaiban. Szerinte „John Bull általában azt tartotta, hogy a szegény német rokont ugyan istápolni, pártolni hajlandó, sőt itt-ott durvább munkára is felhasználná, de egyenrangúnak soha el non ismerné“. A feltörekvő, a háborúelőtti négy évtized alatt hallatlan teljesítményeket és eredményeket felmutató németiség, élén színházat játszó, túlhangozó, veszedelmes fantaszta és hiú császárával nem tűrhette ezt a vállveregető bánásmódot. Az elidegenedésnek a másik oldalon *érvényesülő* lélektani indokává vált tehát az, hogy a kontinentális unokatestvér magát mindenáron egyenrangúnak szerette volna érezni s ezt a vágyát, ezt a kívánságát egyrészt a sikeres kereskedelmi versengés terén, másrészt hadi tengerészetének kifejlesztése által nem éppen szerencsésen juttatta az előkelő rokon tudomására. A háború befejezése után a britek sport-szellemé azt kívánta, hogy mihamarább kezet nyújtsanak a legyőzött ellenfélnek. A brit-német viszony azonban máig sem tudott sokkal szívélyesebbé, vagy bizalmatlanságtól teljesen mentessé válni. Anglia érdeklődése Németország sorsa iránt komoly, de langyos. Bármily ellenérzésekkel küzd is a Britbirodalom Franciaországgal szemben, amely a tradicionális brit politikai felfogás szerint mint hegemoniára törekvő legerősebb európai nagyhatalom, ellenfele kellene hogy legyen, a francia-angol barátság, kisebb hullámzásoktól eltekintve, a Downing Street politikájának alapvető kormányzó gondolata.

Az egyetlen európai nagyhatalom, mely nem közvetlen szomszédja Németországnak, de amelynek politikája néhány év óta a leg-

következetesebben barátságos Németország iránt — a fasiszta Olaszország. Az a mód, ahogy a békekonferencián Olaszország igényeivel bántak, ahogyan kihagyták a német gyarmatok szétesztéséből és a jóvátételnél is megrövidítették, természetessé teszi, hogy a Guelfek és Ghibellinek két nagy birodalma között, ha nem is együttes, megbeszélte akció formájában, de legalább is a külpolitikai célkitűzésben és itt-ott a taktikában is, benső harmónia érvényesüljön.

Németország politikája a szovjetbarátság mint állandó tényező mellett, a háború befejezése óta Franciaország és Anglia irányában különböző hullámzásokon ment keresztül. A Szövetséges Hatalmak politikai célja Németországgal szemben igen egyszerű volt: a békediktátumok teljes végrehajtását követelték az ellenállásra képtelen legyőzött ellenféltől. A végrehajtást főként két irányban kellett szerintük kikényszeríteni: a leszerelés és a jóvátétel irányában. A mai helyzetre jellemző, hogy bár eredeti formájában úgy, ahogy a békeszerződések felvetették, időközben mindkét probléma megoldást nyert, mégis megváltozott aspektussal, ma is és továbbra is a leszerelés és a jóvátétel kérdése marad az európai politika tengelyében. Kisebbség nagyobb ellentététől eltekintve, amelyek valóban komoly válsághoz sohasem vezettek, a Németbirodalom teljes lefegyverzését 2925-ig végrehajtották s ettől az időponttól kezdve Németország, még mielőtt belépett volna a Népszövetségbe, már részt vett a genfi intézmény Leszerelési Konferenciát előkészítő bizottságának oly problematikus értékűnek bizonyult tanácskozásain. A birodalom legsúlyosabb válságaihoz azonban a békeszerződések által végérvényesen meg nem oldott jóvátételt probléma különböző fázisai vezettek el.

A háború tanulságai és katasztrofális befejezése nyilván nem maradtak hatás nélkül a német politikai gondolkodásra, mely a tömegek évszázados politikai gyakorlatát nélkülözte. Az új alkalmazkodást kívánó helyzet s a felmerülő súlyos kérdések nem engedtek időt a német népnek és vezetőinek a nyugodt megfontolásra, erejük összegyűjtésére: az új idők új embereket és új utakat kívántak. A Birodalomra ható nyomás és a kínálkozó, sokszor helytelenül felismert lehetőségek hatása alatt váltakoztak a német külpolitika hangulatai és módszerei. A Bauer-Erzberger-Wirth-Rathenau-féle teljesítési „Erfüllungs“-politika, amely nagyjából merev megnevezéssel találkozott Franciaország és kevés támogatással Anglia részéről, a német nemzet belső, hirtelen reakcióján szenvedett hajótörést. Az erős nemzeti reakció hulláma a Poincaré részéről kegyetlen számíttással alkalmazott nyers erőszak hatása alatt a Ruhr-vidéki ellenállásban tört ki. A gyakorlati zálogoknak Poincaré által kigondolt, formailag megindokolt és kegyetlenül végrehajtott politikája, mely a Ruhr-vidék megszállásában és szinte teljes kifosztásában érte el csúcspontját, a nagy anyagi eredmény és Németország ellenállásának teljes megtörése dacára nem vezetett el ahhoz a célhoz, amelyet Poincaré magának kitűzött: Németország életerejének elvágásához, sem ahhoz, hogy állandóan Franciaország akaratának eszköze maradjon. A német passzív ellenállás viszont, mely hozzávetőleges számítások szerint 300 nap alatt körülbelül 3.5 milliárd arany márkába került s a márka csődjéhez vezetett, bár önma-

gában teljesen összeomlott, az ellenállásban rejlő erkölcsi erő, a megszállás kegyetlenségének demonstrálása által és gyakorlati eredményében, az Angliával szemben ható ipari konkurrencia megnövekedése következtében, a nagy áldozatok dacára is megmentette a birodalmat a teljes rabszolgaságtól. A Ruhr-megszállás sikere dacára az erőszak politikája megbuktatta Poincarét a francia választóközönség előtt. Helyét Herriot s Herriot mellett és után a külpolitika vezetésében immár hatodik éve Aristide Briand s az ő általa kezdeményezett, úgynevezett kiengesztelődési politika foglalta el. A német oldalon pedig a passzív ellenállás összeomlása Stresemant hozta a felszínre, ezt a múltban engesztelhetetlenül éles nacionalistát, háborúspárti politikust, akiből a körülmények nyomása alatt az európai kibékülés egyik legerősebb és legmeggyőződésebb protagonistája lett.

A Ruhr-vidéken szerzett tapasztalat a dacnak, a kétségbeesés dik-tálta ellenállásnak kilátástalanságát bizonyította, tehát logikusan vissza kellett vezetnie az „Erfüllungs-Politik“-hez. És hogy ennek Németországban több sikere volt, mint az úgynevezett defetisták által képviselt első Erfüllungs-Politiknek, annak főoka nemcsak a keserves tapasztalatban rejlett, hanem Stresemann-nak, mint nacionalistának személyes tekintélyében s belpolitikai taktikai ügyességében is, amellyel ezt a politikát a szélső jobboldal segítségével vezette be, nem pedig a sokszorosan kompromittált szociáldemokratákkal. A német politika nagy belső átalakulásában döntő szelepet játszott Lord D'Abemon, berlini angol nagykövet, akinek megkérdezése és tanácsa nélkül 1923-tól 1926-ig Stresemann és államtitkára, Schubert, a külpolitika terén alig kezdeményeztek vagy tettek valamit. Ennek a pénzügyi és gazdasági, mint politikai kérdésekben egyaránt nagytapasztalatú államférfinak az elgondolása volt — ezt német részről is szívesen elismerik — a „kölcsonös biztonsági“ szerződés, melyet Németország Angliának, illetve Franciaországnak 1925 január-februárban ajánlott fel. A megelőző nyáron a Dawes-terv létrejövele, legalább is ideiglenesen, biztos alapokra helyezte a jóvátételi kérdést. A márkastabilizáció sikere után világosabban lehetett látni azokat az alapokat és forrásokat, amelyekből Németország reparációs kötelezettségeit teljesíthette. A Dawes-terv Németországra fokozódó terheket rótt, bizonyos fokú ellenőrzés alá helyezte, a terheket a jólét változásához arányította, de, s ez maradt legfőbb hiánya, a jóvátételi végösszegeket nem állapította meg és így időbeli határt sem tűzött ki Németország fizetési kötelezettségének.

A jóvátétel kérdésének ez a közös megállapodással elfogadott rendezése azonban tényleg megnyitotta az utat a politikai megegyezésnek is. D'Abernon elgondolása az volt, hogy Németország és Franciaország közé „vasfüggönyt“ kell eresztetni. A tervbe vett garanciaszerződés szerint tehát ehhez képest Franciaország és Németország kölcsönösen garantálják egymásnak a békeszerződések által vont határokat, Nagybritannia pedig kezességet vállal kötelezettségeikért: azaz, aki megszegi a szerződést, az Angliával is szemben találja magát. Ebből a kis mustármagból nőtt a locarnói szerződések terebélyes fája: a garanciaszerződésnek, közvetlenül érdekelt félként, Belgium, kezesként Olaszország is részesévé vált. A paktumot pedig további döntő-

bírósági szerződések egészítik ki, amelyeknek Lengyelország és Csehszlovákia is részesei. A nyugati határok biztosítása — közvetve az Elzász-Lotharingiáról való végleges lemondás — tényleg megnyugtatóan hatott a német-francia viszony alakulására és lehetővé tette Németország belépését a Népszövetségbe. D'Abernon felfogása szerint Németországnak a locarnói szerződésből származó előnyei a következők: egyenrangú elbánás, a háborús csoportosulásnak és háborús pszichózisnak háttérbeszorulása, hathatós védelem francia támadás ellen.

Locarno azonban mindenesetre csak kezdet volt, első alapvető lépés azon az úton, amely hívatva lenne Európát a valódi békéhez elvezetni. A tetteleg tényező berlini angol nagykövet maga kiemeli emlékirataiban, hogy az ő véleménye szerint is a Locarno-szerződés, Németország leszerelésének befejezése és a Birodalomnak a Népszövetségbe való felvétele lehetővé fogják tenni, hogy kitűzzék a Rajna-vidék kiürítésének időpontját. Ebben hitt Stresemann is, bár gondolta, hogy újabb áldozatok nélkül ez nem lesz lehetséges. De aminthogy a Ruhr-ellenállást a pénzügyi okokon kívül azért is szüntette be, mert a Rajna-vidéken a szeparatista mozgalom túlságosan veszélyessé fajult, amint-hogy ugyanez az aggodalom vezette őt a Locarno-politika energikus vitelében is, úgy az aláírás utáni időszakban előtte és minden német előtt legfőbb célként a megmentett Rajna-vidék felszabadítása lebegett. A békeszerződés értelmében a Rajna-vidéknek automatikusan fel kellett volna szabadulnia 1935-ben, ha addig Németország minden kötelezettségének eleget tett. Ha tehát Németország hamarabb tesz eleget összes kötelezettségeinek — s itt a leszerelés mellett főként jóvátételről van szó — akkor joga, legalább is erkölcsi joga lehet arra, hogy a Birodalom földjének előbbi kiürítését követelje. Franciaországban azonban a légkör Poincaré visszatérése után a kormány élére, a frank-stabilizáció sikeres végrehajtása után, megváltozott. Stresemann Brianddal a híres thoiryi találkozó alkalmával hiába egyezett meg abban, hogy a Birodalom anyagi áldozatai ellenében Franciaország hajlandó lesz meggyorsítani a Rajna-vidék kiürítését. Uglátszik, a két államférfi „egyrészt jóval többet ígért egymásnak, másrészt pénzügyi kérdésekről vitatkozott, olyan tárgyról tehát, amelynél tudásukat inkább képzelőtehetség jellemezte, mint precizitás“.

A Rajna-vidék kiürítésének elérése Stresemann életének főcéljává vált, pedig mindinkább érezte, éreznie kellett, hogy napjai meg vannak számlálva és már csak kevés ideje marad kitűzött feladatai végrehajtására. Stresemann elgondolása, amely őt a francia-német kiengesztelődés politikájába belevitte, kétségkívül helyes volt és józanul Németország érdekében állott, hogy ezt az utat kövesse. Ha tehát hiba történt, ami megnehezítette a Birodalom politikájának kifejlődését és talán megdrágította az eredményért fizetett árat, az nem a koncepcióban, hanem a követett taktikában rejlett. A német külügyminiszter érezte, hogy iránta bizalommal vannak, hogy viszonya Briandhoz s az a nagy megértés, amivel a francia államférfiúnál találkozott, talán számára könnyebbé teszi az eredmény elérését, mint bármilyen más német államférfi számára, akit megfelelő kaliberben a német politika

különben sem tudott felmutatni. A német részről követett siettetés! taktikának következménye az volt, hogy a Dawes-terv olyan időpontban és olyan körülmények között került revízió alá, amely Németországot gazdaságilag és pénzügyileg kedvezőtlen helyzetbe hozta, Franciaország követeléseit növelte és a megegyezést politikailag megnehezítette. 1928 szeptemberében fogadták el a locarnoi hatalmak a Rajna-vidék időelőtti kiürítésének elvét bizonyos kautélákkal. Bár Stresemann szigorúan örködött a felett, hogy a Dawes-terv revíziója és a Rajna-vidék kiürítése között formai és jogi juktim ne jöjjön létre, az 1924 augusztus 30-i londoni megegyezést aláíró hatalmak körülbelül egyidejűleg megállapodtak abban, hogy az akkor életbeléptetett Dawes-terv revíziójára független szakértői bizottságot hívnak össze. Ez a bizottság Owen D. Young amerikai bankár elnöklete alatt 1929 februárjában ült össze és június 7-ére készült el nagyszabású jelentésével, amely alapjává lett a két hágai konferencián megkötött jóvátételt egyezményeknek.

A Dawes-terv revíziója tárgyalásának időpontja azért volt előnytelen Németországra nézve, mert olyan időszakba esett, amelyben Németország jóléte szemlátomást növekedett. Az árindex tanúsága szerint valószínű volt, hogy az 1929—30-as pénzügyi évre szóló Dawes annuitás, ha a Szövetségesek az úgynevezett jóléti index alkalmazását kívánják, előreláthatólag még nagyobb lett volna, mint az a 2500 milliós aranymárkás maximum, amit úgyis automatikusan elért. Németország minden sürgetésére nyugodtan felélhette tehát Poincaré — és felelte is a tárgyalás minden nehezebb fázisában — hogy Franciaország szívesen megmarad a Dawes-terv mellett. Van valami tragikum abban, hogy amikor a Young-terv megszüntette a jóléti indexet és bár alacsonyabban, mint a Dawes-terv, de végérvényesen fixrozta az annuitásokat, életbelépésével egyidejűleg következett be a nagy depresszió, az árindex rohamos hanyatlása. Az arany értéke azóta rohamosan emelkedett, az áruindex 25%-kal csökkent, úgyhogy a Young-tervnek aranyban megállapított, de a német mezőgazdaság által áruban fizetett évi tartozásai effektív értékükben, az 1929-es árakhoz viszonyítva, körülbelül 25%-kal nagyobb megterhelést jelentenek a birodalom számára!

Az előadottakból úgyszólván önként kialakulnak a Németbirodalom követendő külpolitikájának céljai: a Young-terv revíziójának kiharcolása; az általános és aránylagos leszerelés követelése a békeszerződés 8. szakasza s a katonai határozványokról szóló fejezet bevezető sorai értelmében; a kisebbségi garanciaszerződések pontos és lelkiismeretes betartásának követelése és a kisebbségvédelem fokozott ellenőrzése; ezzel a három problémával kapcsolatosan a békeszerződések általános revíziójának posztulátuma, különös tekintettel a keleti határookra; másodlagos és inkább távoli célként, amelyet szinte csak érzelmi és presztízs szempontokból tűz ki magának a németiség: az Anschluss.

Majdnem lehetetlennek látszik, hogy a Németbirodalom 4,000.000 munkanélkülivel terhelten, a mai gazdasági válság közepett a Young-terv szerint fizetendő, összesen ebben az évben közel 1800 milliós aranymárkát kitevő évi fizetéseket — amelyek a következő években még számtani haladványban nőnek — teljesíthesse. A nyersanyag és keres-

kedelmi árak rohamos esése a piacokat megbénítja: a magas amerikai védővám az exportot csökkenti, — a hosszúlejáratú kötvények piacának pangása pedig szűkíti azokat a lehetőségeket, amelyekkel Németország eddig — a bejövő idegen devizák segítségével — rendelkezni tudott a kötelezettségei rendezésére idegen valutában szükséges összegekkel. A moratórium, amit a Young-egyezmény Németországnak biztosít, csak az annuitás egy részére vonatkozik és erre „a feltételes.. részre is előbb csak átutalási moratórium van, nem pedig fizetési — „Aufbringungs“ — moratórium. Ettől eltekintve, alig lehet benne kétség, hogy Németország pénzügyi hitelének megrázkódtatását jelentené, ha moratóriumot kéme, amelynek megadása különben is még egy ad hoc szakértőbizottság véleményezésétől függ. Ha a bizottság megállapítja azt, hogy az annuitás részösszegének átutalása idegen valutában megrendítené a márkát, úgy ez a megállapítás egyedül is elegendő lenne a birodalom hitelének aláásására; ha pedig megtagadná a moratóriumot, akkor az erkölcsi balsiker és a fizetési kötelezettség egyidejű kimondása valószínűleg hasonló hatással lenne. Nem igen képzelhető tehát, hogy a Németbirodalom mai vezetői, akik mind pénzügyileg elsőrangúan iskolázott koponyák, — Brüning, Dietrich, Luther — a moratórium gondolatával foglalkozzanak. Biztos azonban, hogy igyekeznek a világ közvéleményét a Young-terv revíziójára előkészíteni. Elsősorban az amerikai közvéleményt, mert hiszen ha az Egyesült Államok hajlandók a háborús adósságok csökkentésére, úgy ez automatikusan Németország fizetéseit szállítaná le. Ez az első főirány, amelyben a német diplomácia céltudatosan dolgozik.

Saját lefegyverzésének befejezése után, régi szövetségeseivel, Magyarországgal, Ausztriával és Bulgáriával együtt, a leszerelés terén Németország előtt csak egy cél lebeghet: a békeszerződések szignatáriusainak aránylagos teljes leszerelését kell követelnie, hogy megszűnjék az állig felfegyverzett és a teljesen lefegyverzett, a politikailag teljes és korlátozott jogú államok két kategóriája az elvben állítólag egyenjogú államokból álló Népszövetség keretén belül. Ha ezt a jövő évre tervezett általános leszerelési konferencián elérni nem lehet, a legkomolyabb formában fel fog merülni Németország és a többi legyőzött állam számára a probléma: vajjon ez a Népszövetség, mely nem tudja tagjainak az egyenjogúságot biztosítani, megfelel-e azoknak az elveknek, melyeknek őrzésére életrehívták, és vajjon ezen az intézményen belül helyük van-e még az alsóbbrendűnek deklarált államoknak?

Formailag megnyugtatóbb eredményt ért el Németország már eddig is a kisebbségek hatályosabb védelmére irányuló harcában. A nyilvánosság, amelyet a kisebbségi viták ennek a problémának a népszövetségi közgyűlés és a Tanács előtt nyújtanak, a közvélemény közvetett ellenőrzése alá helyezte a kisebbségi kötelezettségekkel bíró államokat és ha még nem is hatályosan, de erkölcsileg bizonyos mértékig pótolja a Népszövetségnek mint intézménynek még eddig nem teljes erővel érvényesülő tevékenységét. Mindenesetre ez a kérdés is állandó figyelmet és mindig tettekre kész energiát kíván a német külpolitika felelős vezetői részéről.

Már a távolabbi jövő problémájának látszik ma a békeszerződések általános revíziója: ebbe az akcióba a Németbirodalom tulajdonképpen csak az őszi választások után kapcsolódott bele, amely a nemzeti szocializmusnak, a hitlerizmusnak erős előretörést szerzett. A Rajna-vidék kiürítése, a Birodalom megmaradt területének ezáltal egyesítése a nacionalizmusnak új, erős hullámát vetette felszínre. Külpolitikai hatása egyelőre, a konzervatívok bukása óta beállott angol-francia elhidegülés után, ismét szorosabb kooperációt teremtett London és Párizs között (ez elsősorban a leszerelés kérdésének kezelésében nyilvánult meg Genfben). Hogy a hitlerizmus növekedése, vagy pedig a Brüning-féle józan nacionalizmus és vaskezü kormányzás s ezzel párhuzamosan a nacionalizmus kinövéseinek visszafejlődése alkalmasabbak-e arra, hogy Németország külpolitikai sikereit szaporítsák, arra nézve nem lehet jóslásokba bocsátkozni: a választ csak az események menete adhatja meg. A két lehetőség között pedig a német népnek kell választania a szerzett tapasztalatok alapján, ma már talán fejlettebb politikai ösztönrel, mint amilyennel még néhány évvel ezelőtt bírt.

A centrum egyik kiváló vezére, a kiengesztelődés és megegyezés politikájának Stresemannal teljesen egyetértő régi híve, Kaas prelátus, ez a józan, meggondolt államférfi, egyik legutóbbi beszédében figyelmeztette a franciákat: nem jó a húrt túlfeszíteni, mert az elkeseredett németységben, megvakított Sámsonként, még mindig lesz elég erő arra, hogy az épületet, melyben a filiszteusok biztonságban vélnek ülni, fejükre döntse. A kétségbeesés ereje azonban nem politikai eszköz. A figyelmeztetés egészséges, de nem azért, mintha a németség által óhajtott célt fedné fel, hanem azért, hogy idejében elháríthassa a veszélyt és józanságra készítse az ellenfelet. Németországnak egy alapos és korántsem rosszindulatú megfigyelője azt írja könyvében a Birodalom népéről, hogy „kényelmetlen nemzet Európában“, amely nem könnyíti meg a vele való éleést. És ha nem fogadjuk is el az ő konklúzióját, hogy „a revízió jobb helyen van az ő kezükben (az antantéban), mint a németekében“, kétségtelen, hogy a négy kegyetlen szerződés revíziója csak akkor fog megérni, amikor a volt ellenfelek kezei egyesülnek ebben a munkában, mindannyiok és egymás kölcsönös érdekében.

OTTLIK GYÖRGY